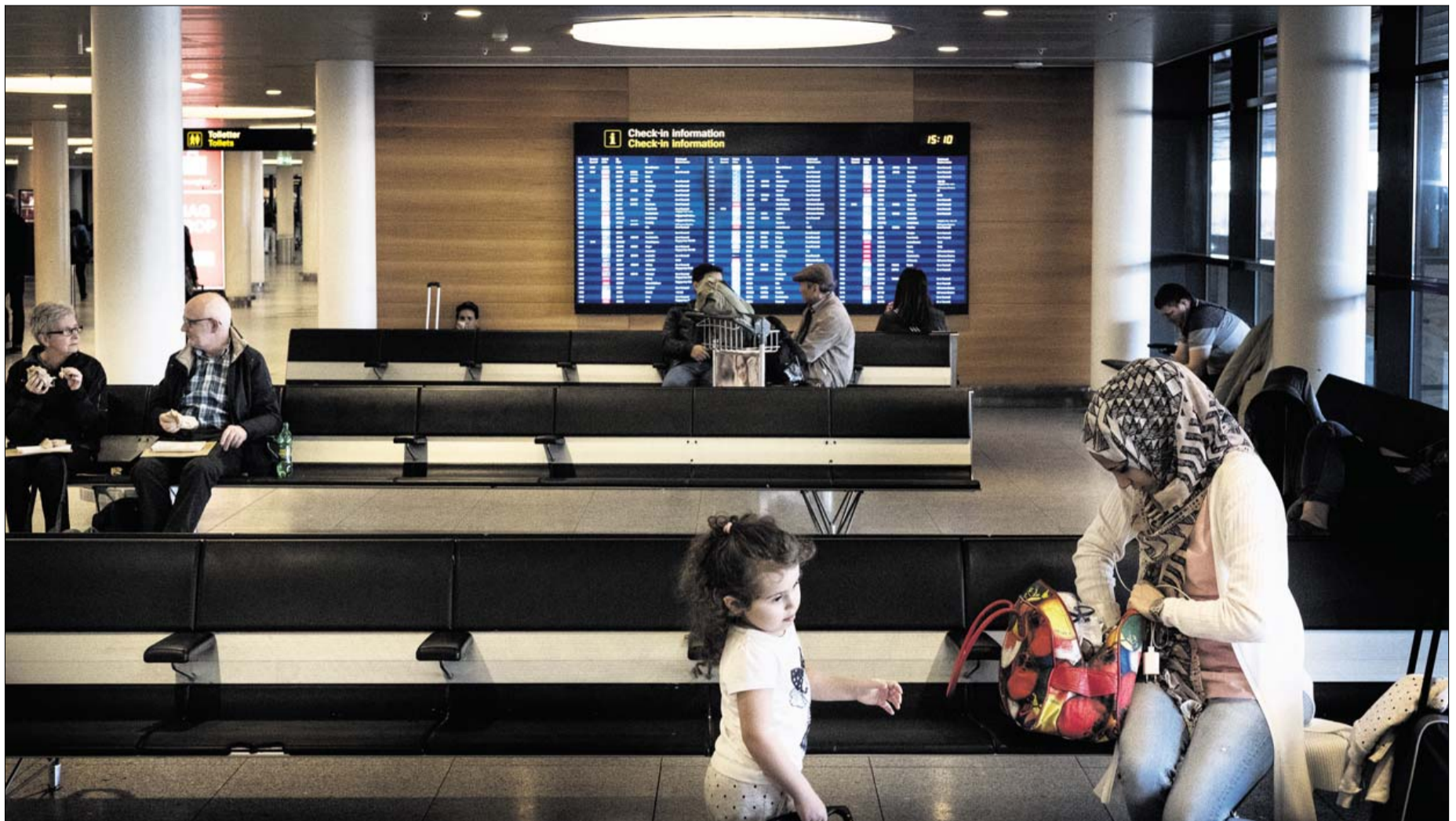


I lufthavnen i Kastrup er der sat armlæn på bænke, så det forhindrer rejsende og andre i at bruge dem som senge. Flere steder er armlæne revet af, så man alligevel kan tage sig en lur.

Fotos: Rune Aarestrup Pedersen



Ubehageligt design skubber til vores opførsel

Opdragelse: Bænke med armlæn i midten, så man ikke kan ligge på dem. Postkasser, der skråner, og høj musik, der skal holde folk væk: Overalt i det offentlige rum er der ting, der er designet til at afholde os fra en bestemt opførsel. Ofte uden at vi selv lægger mærke til det.

PAUL SAUER

kultur@jp.dk

Hvis du for bare få år siden bevægede dig ud gennem den smalle udgang på bagsiden af Københavns Hovedbanegård – den, som vender ud mod Istedgade, og som i mange år var tilholdssted for stofbrugere og andre socialt udsatte – er sandsynligheden, at du har hørt det: den høje klassiske musik, som hele dagen strømmede ud af højttalerne, og som overdøvede meget af det, der ellers foregik i den lille gang.

Musikken blev ikke spillet for at behage de rejsende. Den er derimod et eksempel på det, som Morten Sehested Münster kalder »ubehageligt design« – en bevidst måde at indrette et område på, så forskellige uønskede aktiviteter bliver forhindret.

»March-musikken under Københavns Hovedbanegård er et godt eksempel, fordi det er så tydeligt: Man bruger høj musik til at gøre det ubehageligt for uønskede personer at opholde sig ved indgangen og skabe utryghed,« siger Morten Sehested Münster, der er direktør i The Nudging Company og ekspert i adfærdsdesign i det offentlige rum.

»Det er sådan, *unpleasant design* virker. Man gør ikke nødvendigvis aktiviteten umulig – man gør den bare så tilpas besværlig, at folk naturligt vælger noget andet.«

Elsker lette valg

Det er overalt omkring os: bump på gelænderne, som skal forhindre folk i at kurre ned ad dem. Bænke med armlæn i midten, så det er umuligt at ligge på dem. Bomme tværs over gangstier, så cyklister bliver nødt til at stå af – eller i hvert fald sætte farten

ned. Såkaldte ståbænke ved metro- og busstationer, som man kan læne sig op ad, men som man ikke kan sidde på.

Overalt er det offentlige rum designet til at få os til at undlade at gøre ting, som man ikke vil have – ofte uden at vi selv lægger mærke til det.

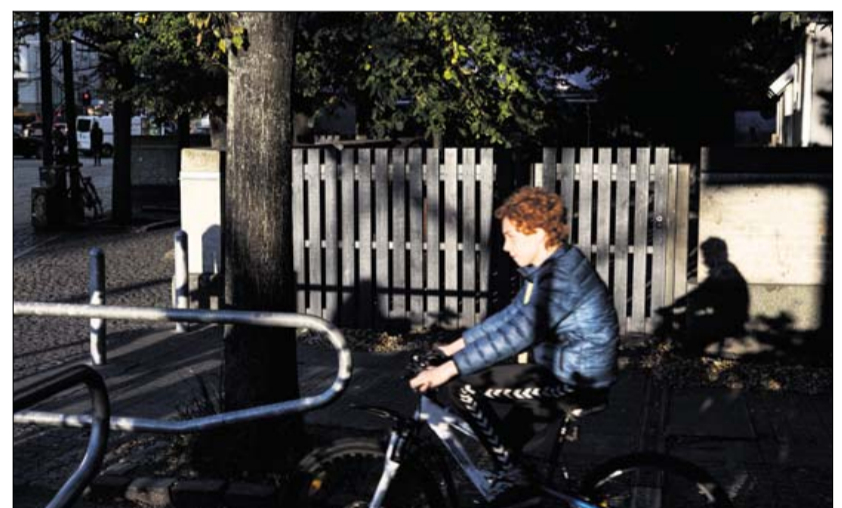
»Hvis vi satte os ned i en halv time og tænkte det igennem, ville vi hurtigt komme på 100 eksempler. Men pointen er, at mange af de her ting eksisterer på en måde, så vi ikke tænker over dem – de er så godt eksekveret, at vi sjældent opdager dem i vores hverdag,« siger Morten Sehested Münster.

Han forklarer, at ubehageligt design – eller »fjendtlig arkitektur«, som det også bliver kaldt – i stigende grad bliver tænkt ind, når man designer offentlige rum, fordi det er en ekstremt effektiv måde at styre folks adfærd på.

»Vi ved, at folk elsker lette valg – så ved at tilføre en lille smule friktion kan man hurtigt og enkelt få folk til at stoppe med at gøre ting, som man vil undgå. Tag f.eks. de postkasser, som bliver sat op i opgange i hele landet, og som skråner på toppen, så man ikke kan lægge papir på dem. De er designet, så man ikke efterlader reklamer og andre ting, men så man i stedet tager dem med. Det er en simpel måde at styre folks adfærd på, uden at man nødvendigvis tænker over det.«

Ultimativt anti-objekt

I udlandet er der mange eksempler på, hvordan ubehageligt design skal forhindre uønsket adfærd: I nogle boligområder i Storbritannien har man sat pink belysning op, som gør urenheder i huden mere tydelige, så det bliver uattraktivt for teenagere at hænge ud.



Bomme på gangstier er sjældent lækkert design, men de får os til at cykle langsomt.

ADFÆRDSREGULERING

UBEHAGELIGT DESIGN

Unpleasant design eller hostile architecture er en omdiskuteret designfilosofi, som handler om at indrette et offentligt rum på en måde, som afholder brugerne fra at bruge det på en uønsket måde.

Metoden er tidligere blevet kritiseret for ofte at ramme hjemløse og andre socialt udsatte. Den bruges også til at forhindre affaldssvineri og kriminalitet.

Andre steder bruger man blåt lys på offentlige toiletter, så stofbrugere får sværere ved at finde en vene til at indtage deres stof – og i Hamborg er en række lokale indbyggere i Sankt Pauli-bydelen gået sammen om at sprøjte en speciel lak på facaderne, som »tisser tilbage« på berusede gæster, som urinerer op ad bydelens vægge.

I London-bydelen Camden installerede man i 2012 den såkaldte »Camden bench« – en bæk skåret i én klods beton, som gør den umulig at sove på. Der er ingen revner eller sprækker, hvor narkohandlere kan gemme deres stoffer, eller andre kan skjule deres affald. Kanten på bænken varierer i højde, så skatere ikke kan bru-

Det skal heller ikke blive for mageligt, så man hænger ud for længe. På metrostationerne må man stå op og hvile sig. Foto: Rune Aarestrup Pedersen



I London-bydelen Camden står "Camden bench", som af mange er blevet kaldt »det ultimative anti-objekt.« Foto: The wub/Wikimedia Commons

og ændre vores adfærd på en måde, som vi ikke tager anstød af.

»Hvis man ser et armlæn på en stol i luft- haven, så tænker man ikke med det samme: Hvorfor ødelægger I mine muligheder for at sove her? Man tænker det bare som en del af designet. Det samme, hvis der står en lygtepæl et sted, så vi ikke kan parkere bilen – den står der selvfølgelig for at lyse gaden op, men den står der givetvis også, fordi der er en masse mennesker, der parkerede tåbeligt der før. Men vi får slet ikke tanken om, at nogen har sat en lygtepæl for at gøre det svært for os at parkere,« siger Morten Sehested Münster og fortsætter:

»Det er klart, at hvis det bliver meget tydeligt eller henvender sig til bestemte grupper, så kan det skabe noget modstand. Men det meste er designet til bare at glide ind og blive en del af miljøet omkring os.«

En fast del af pakken

Og intet tyder på, at det bliver mindre: I både USA og Storbritannien har henholdsvis Obama og David Cameron grundlagt såkaldte "behavioral insight teams", der skal arbejde med adfærdsdesign for at optimere offentlige systemer. Også i Danmark tænker byplanlæggere og arkitekter i stigende grad adfærdsdesign ind, når de skal indrette offentlige rum.

Ifølge Morten Sehested Münster står ubehageligt design og andre former for subtil adfærdskontrol i disse år over for det helt store gennembrud.

»Tidligere var det mest reklamebureauer og lignende virksomheder, der tænkte folks adfærd ind i deres design – men nu er adfærdsdesign og forståelse for folks habitus og handlingsmønstre også blevet en fast del af pakken, når offentlige myndigheder og andre planlægger offentlige rum. Viden om, hvordan mennesker træffer beslutninger, er noget, der i stadig højere grad gennemsyrrer den måde, vi tænker vores samfund på – og det bliver kun mere.«

Han forklarer, at adfærdsdesign bliver brugt, fordi det ofte er en både billigere og mere effektiv måde at opnå den ønskede effekt på.

»Alternativet er jo ofte et forbud, og det er både langt dyrere og sværere at håndhæve, fordi det kræver kontrol og bøder og et helt bureaukati omkring det. Det er lettere at gøre det umuligt eller uattraktivt at opføre sig på en bestemt måde, end det er at forsøge at håndhæve et forbud, som mange alligevel ignorerer.«

Klar afsender

Tilbage står spørgsmålet: Kan det blive for meget? Morten Sehested Münster understreger, at man ikke kan ikke-adfærdsdesignere et offentligt rum.

»Lige så snart du laver et byrum, har du i praksis designet en oplagt adfærd – om du vil det eller ej. Det er kun et spørgsmål om, hvorvidt du er bevidst om den proces eller ej,« siger han.

Derfor foretrækker han, at nogen har tænkt over, hvordan vi indretter rummene.

»Vi kan jo spørge os selv: Vil vi gerne være gennemtænkte omkring det, vi gerne vil have, eller vil vi have, at det skal være tilfældigt? Jeg vil hellere have et byrum, der er gennemtænkt, og hvor dygtige mennesker har tænkt over, hvordan vi vil have brugere til at bruge rummet, end jeg vil have det modsatte,« siger Morten Sehested Münster.

Pelle Guldborg Hansen er enig.

»Så længe der er tænkt over tingene, kan vi også diskutere dem og lave dem om, hvis vi er uenige. På den måde er det meste design meget ærligt – og der er klar afsender på det meste.«

IRRITERENDE

TRE UBEHAGELIGE DESIGN

Ståbænke: Ved flere busstoppesteder og i metroen i København er de normale bænke skiftet ud til fordel for såkaldte ståbænke, som man kan læne sig op ad. De er installeret for at undgå, at folk hænger ud for længe og skaber utryghed for de passagerer, som færdes i området.

Anti-skating-bump: Bump og kanter på gelændere og rækværk er designet til at få skatere til ikke at skate på dem. Nogle bænke har også fået monteret en ekstra metalstang med metalringe yderst på bænken, så det bliver umuligt at bruge dem til at grinde.

Ekstra armlæn: I de senere år har DSB monteret armlæn i midten på de brede træbænke, der ofte står på landets banegårde og stationer. Det er sket for både at lette adgangen for ældre og gangbesværede – og for at sørge for, at hjemløse ikke bruger dem til at sove på om natten.

ge bænken til at skate på. En speciel belægning på overfladen frastøder maling, så bænken er anti-graffiti. Og små indhak nær jorden gør det muligt at skjule sin taske ved fødderne, så man forhindrer tyveri.

Socialpolitik i design

Pelle Guldborg Hansen, adfærdsforsker ved Roskilde Universitet, forklarer, at brugen af ubehageligt design flere gange er blevet kritiseret, fordi den ofte rammer bestemte befolkningsgrupper.

»Normalt er formålet med design i det offentlige rum at gøre objekter og miljøer mere komfortable, funktionelle og praktiske for alle at bruge. Med ulejlighed design er det lige modsat – der bruger du ikke designfeatures til at guide brugere og gøre ting tilgængelige, men derimod til at gøre det ubehageligt for nogle bestemte grupper og dermed holde dem ude. Det vil sige, at det er en form for socialpolitik i design – og derfor er mange blevet oprørt over det,« siger han.

Det så man bl.a. i London, hvor en række omdiskuterede metalpigge i fortovet foran nogle af byens boligblokke – designet til at afholde hjemløse fra at overnatte på stedet – efter voldsomme protester blev fjernet igen. Eller da DSB under store protester sidste år begyndte at sætte armlæn i midten af bænke på Valby Station i København – noget, som DSB hævdede var for at gøre bænkerne mere tilgængelige for ældre og gangbesværede, men som samtidig gjorde det umuligt for områdets hjemløse at bruge dem som soveplads om natten.

»Det er begge meget tydelige eksempler på tilfælde, hvor man vil udelukke en svag befolkningsgruppe,« siger Pelle Guldborg Hansen.

»Det skaber selvfølgelig en etisk problemstilling – for hvis man systematisk underminerer visse gruppers adfærd i det offentlige rum, så er det faktisk ikke kun synd for de grupper. Det er synd for os alle, fordi vi ender med at få en forskruet forestilling om, hvordan vores samfund ser ud.«

I ét med omgivelserne

Pelle Guldborg Hansen understreger dog, at ubehageligt design som udgangspunkt hverken er godt eller skidt. Der er masser af eksempler på, at det bliver brugt til at få os til at agere på en mere hensigtsmæssig måde, end vi ellers ville have gjort. Og meget af det er så subtilt, at vi accepterer det helt uden at tænke over det.

»Meget af det er en form for nudging, der puffer vores adfærd i en positiv retning. Så alt kommer ned til, hvordan man bruger det i praksis,« siger han.

Morten Sehested Münster er enig. Han forklarer, at ubehageligt design som oftest er designet til at glide i ét med omgivelserne

DOBBELTUDSTILLING
"REPETITIONS" &
"YONI-VERS"
af Nille Bech
CLIFFORD
ÅBENT FRE 14-18 & LOR-SON 11-17
GL. VEJLEVEJ 55 • 8721 DAUGÅRD • WWW.GALLERICLIFFORD.DK



www.galleri-dgv.dk

KATHRINE
ÆRTEBJERG

ÅBENT

TORS DAG - FREDAG
KL. 12.00 - 16.30

LØRDAG - SØNDAG
KL. 12.00 - 15.00

MANDAG - ONSDAG
EFTER AFTALE



Galleri DGV

Villa Tårnberg · Christiansmindevej 78 · 5700 Svendborg
T 6221 0029 · dgv@galleri-dgv.dk · Find os på Facebook



The European Agricultural Fund for Rural Development
Danmark and Europe investing in rural areas